

[Kamerstuknummer] Voorstel van wet van de leden Van Toorenburg, Kuiken en Van den Berge tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het strafbaar stellen van publicatie van beelden van slachtoffers

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING

I. ALGEMEEN

1. Inleiding

In dit wetsvoorstel wordt de strafbaarstelling voorgesteld van het willens en wetens openbaar maken van beeldmateriaal van slachtoffers die dringend hulp behoeven of inmiddels zijn overleden. Het komt geregeld voor dat omstanders foto's of filmpjes maken van personen die zwaar gewond zijn, vechten voor hun leven of die zelfs al gestorven zijn. Ook vaak in situaties waarbij anderen (nog) wel (proberen) te helpen, steken overige omstanders zelf geen hand uit, behalve naar hun telefoon om het drama te fotograferen of te filmen. Dit fotograferen of filmen is op zichzelf al afkeurenswaardig, maar het publiekelijk delen van de beelden, wat in de praktijk veelvuldig voorkomt, is ronduit onacceptabel. Het is een daadwerkelijke inbreuk op de privacy van een slachtoffer. Op het moment dat iemand slachtoffer is geworden van bijvoorbeeld een ongeval of een misdrijf verkeert deze persoon doorgaans in een hulpeloze toestand. Op dergelijke momenten is het voor het slachtoffer zeer onwenselijk dat er beelden worden gemaakt die worden verspreid, van hem of haar in die kwetsbare toestand. Ook naasten en nabestaanden kunnen eronder lijden. Er zijn situaties bekend dat de beelden al op het internet circuleerden voordat de naasten van een ongeval op de hoogte waren gesteld. Hoe erg dat is, behoeft nauwelijks bespreking. Een normstelling met strafbedreiging is derhalve op zijn plaats.

2. Hoofdpijnen van het wetsvoorstel

2.1 Aanleiding

'Omstanders filmen reanimatie, politie woest: 'Wat als dit jouw vader, moeder of kind was?' (Algemeen Dagblad 31 januari 2020). 'Omstanders filmen reanimatie van jong kindje in Sluiskil, politie is boos.' (BN de Stem 16 juni 2020). Het zijn inmiddels bekende krantenkoppen. Na een dergelijk nieuwsbericht gaat er telkens een golf van verontwaardiging door onze samenleving. Zoiets zou toch niet moeten mogen? Wat bezielt mensen toch? Het zijn veelgehoorde reacties. Televisie- en radioprogramma's worden eraan gewijd. Ook de politie laat geregeld indringend van zich horen, zo ook nadat er beelden waren gemaakt van een 16 jarige jongen die in Almelo was omgekomen. "Wij verzoeken iedereen met klem te stoppen met het delen van deze filmpjes en de beelden te verwijderen!!! Mensen realiseren zich mogelijk niet wat deze beelden met de nabestaanden van het slachtoffer kunnen doen. Daarnaast worden de filmpjes ook gestuurd naar mensen (ook naar veel kinderen blijkbaar) die ongewild geconfronteerd worden met deze nare beelden", schreef de politie op Facebook.

Met de ongekend snelle introductie van de smartphone in de samenleving, is het op zak hebben van een foto- en videocamera gemeengoed geworden. Dat maakt dat er ook nieuwe uitdagingen zijn ontstaan rondom de (bescherming van de) privacy van mensen. Vroeger had een journalist zo goed als een monopolie op het maken van bewegend beeld bij een calamiteit. Hoewel natuurlijk ook professionals discutabele keuzes kunnen maken, zijn zij tenminste nog gehouden aan de Code voor journalistiek. In dit verband zijn met name de artikelen 18 t/m 22 relevant, die gaan over het beschermen van de privacy van personen. Tegenwoordig kan iedereen echter vrij gemakkelijk een ongeluk filmen, niet uit journalistiek belang, maar als een niet eens zozeer uit kwade wil ontstane reflex, of uit sensatiezucht. Steeds vaker zijn die beelden van slachtoffers van bijvoorbeeld een ernstig ongeluk of misdrijf, terug te vinden op sociale media. Zoals in de inleiding al werd opgemerkt, met enige regelmaat al eerder dan dat familie of nabestaanden van een slachtoffer over het drama is geïnformeerd. Dat brengt extra leed teweeg. Het slachtoffers of diens dierbaren wordt niets gevraagd en zodra de beelden wereldkundig zijn gemaakt is het buitengewoon lastig om de beelden verwijderd te krijgen en zo de aanvullende schade nog enigszins te kunnen beperken. Zo de getroffenen al de energie *kunnen* opbrengen om hieromtrent in actie te komen. Er ontstaat zelfs een angst bij nabestaanden om zich nog op sociale media te begeven, omdat de kans bestaat dat ze worden geconfronteerd met beelden van hun dierbare in zo kwetsbare toestand.

Het filmen van iemand in hulpeloze toestand, bijvoorbeeld na een ongeval, zorgt niet alleen voor hinder voor de mensen die *wel* proberen te helpen, maar het is een daadwerkelijke inbreuk op de menselijke waardigheid van het slachtoffer. Op dat moment kan de persoon zelf niet (meer) aangeven of hij/zij het wenselijk vindt dat er gefilmd wordt en toch gebeurt het. Iemand's recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer wordt op een dergelijk moment met voeten getreden. Dit besef leeft helaas te weinig bij de filmers. Men treft daarom, zeker wanneer zij de beelden op sociale media plaatsen, in de eerste plaats een verwijt. Een verantwoordelijkheid ligt echter ook bij de personen die de beelden (verder) verspreiden. Het leed voor familie en/of nabestaanden van slachtoffers is al zo groot en dat wordt nog verder vergroot door sensatiezoekers die het filmmateriaal delen.

In bepaalde gevallen kan het gemaakte beeldmateriaal echter nuttig blijken. Bijvoorbeeld wanneer iemand slachtoffer is geworden van een gewelddadige overval en omstanders hebben beelden gemaakt die kunnen leiden naar de dader. Met die wetenschap kan gesteld worden dat, hoewel het filmen in plaats van helpen kwestieus is, de onaanvaardbare inbreuk op het recht op privacy vooral ontstaat wanneer gemaakte beelden zonder gerechtvaardigd doel openbaar worden gemaakt. Bovendien is het niet ondenkbaar dat omstanders niet kunnen of durven in te grijpen maar er wel in slagen, met het maken van foto's of video's, bewijs te vergaren. Het maken van beelden kan onder bijzondere omstandigheden dus een legitiem doel dienen. Daarom wordt niet voorgesteld het maken van de beelden op zichzelf strafbaar te stellen. Hierover in het navolgende meer.

Hoewel gelukkig niet elke omstander besluit te gaan filmen in plaats van te helpen, is het wel duidelijk dat dit breed leeft in de samenleving. Hier paal en perk aan stellen is momenteel echter heel lastig. Met de huidige wet- en regelgeving kunnen er vrijwel alleen bij verkeersongelukken boetes worden uitgedeeld aan filmende omstanders. Hoewel het filmen op de openbare weg als zodanig niet verboden is, kan een automobilist die onder het rijden zichtbaar zijn telefoon gebruikt, natuurlijk wel een boete krijgen, zo ook de persoon die zijn voertuig op de weg hiervoor stilzet en het verkeer daarmee hindert. Kijkend naar die gevallen moeten we helaas constateren dat dit fenomeen in de praktijk vaak voorkomt. Zo werden er in maart 2020 25

boetes uitgedeeld aan filmende verkeersdeelnemers die een dodelijk ongeluk filmde. In november 2018 45 boetes voor filmen van een ongeluk op de A58, in maart 2019 werden 23 automobilisten beboet op de A16. Ook hierbij was het weer zo dat in sommige gevallen de beelden van het ongeval al gepubliceerd waren voordat de familie ervan op de hoogte was gesteld dat hun dierbare verongelukt was. Buitengewoon schrijnend.

Dat het veelvuldig voorkomt betekent echter, zoals gezegd, niet dat de samenleving het er ook mee eens is dat beelden worden gemaakt en gedeeld. Er is veel verontwaardiging over. Zo blijkt onder meer uit de enquête die werd gehouden door het Rode Kruis waarin 88% van de respondenten in 2018 aangaf dat het filmen van een ongeluk echt niet kan. Helaas is het in de praktijk nog steeds, het lijkt zelfs steeds vaker, zo dat omstanders een ongeluk filmen en de beelden delen voor zoveel mogelijk digitale erkenning. Initiatiefnemers ondersteunen dan ook de campagne van het Rode Kruis uit 2018 waarin werd opgeroepen om een ongeluk niet te filmen, maar te gaan helpen. De campagne kon rekenen op veel positieve reacties en heeft hopelijk mensen aan het denken gezet. Ook de politie herhaalt telkenmale dat mensen niet moeten filmen maar moeten helpen. Bij diverse gelegenheden legt de politie ook uit waarom dit beelden schieten zo onwenselijk is. Initiatiefnemers zijn echter van mening dat, parallel aan bewustwordingscampagnes, er meer gedaan moet en kan worden om dit probleem uit onze samenleving te verbannen. Het toevoegen van leed door middel van het publiceren van beelden van slachtoffers enkel voor de likes en sensatie is voor initiatiefnemers een onacceptabele praktijk die strafbaar zou moeten worden gesteld.

2.2 Wet- en regelgeving schiet op dit moment te kort

Op dit moment staat er vrijwel niets aan in de weg voor iemand die beelden van personen in hulpeloze toestand openbaar willen maken. In bepaalde gevallen kan er met wet- en regelgeving achteraf geprobeerd worden om een inbreuk te herstellen. De gebruikelijke weg hiervoor is artikel 21 van de Auteurswet. Dit artikel regelt het portretrecht van bijvoorbeeld een slachtoffer wiens beelden zonder toestemming publiek zijn gemaakt. Dit is echter beperkt tot het gelaat van een persoon en kan al niet meer gebruikt worden indien het gelaat van een slachtoffer niet in beeld is op de afbeelding. Maar ongeacht of iemands gelaat in beeld is, beelden van jezelf of een dierbare terug zien zal voor extra pijn zorgen.

In het Wetboek van Strafrecht zijn enkele artikelen opgenomen die zien op het filmen van anderen. Bijvoorbeeld artikel 441b Wetboek van Strafrecht. Dit artikel stelt echter alleen strafbaar het wederrechtelijk vervaardigen van een afbeelding door middel van een technisch hulpmiddel dat niet op duidelijke wijze kenbaar is gemaakt. Deze strafbaarstelling biedt geen soelaas voor de huidige praktijkgevallen van omstanders die een ongeluk filmen en de beelden publiceren. Voorwaarde voor artikel 441b Wetboek van Strafrecht is onder meer dat de camera ergens op of in moet zijn aangebracht en stelt daarbij dat het filmen heimelijk dient te gebeuren.

Met de inwerkingtreding van de Wet Herwaardering Strafbare Actuele Delictsvormen is een nieuw artikel 139h Wetboek van Strafrecht geïntroduceerd. Het gaat hier om het heimelijk of zonder toestemming vervaardigen van seksueel beeldmateriaal, het openbaar maken hiervan alsmede het openbaar maken van seksueel beeldmateriaal in de wetenschap dat dit nadelig kan zijn voor de afgebeelde persoon. Ook dit artikel kan niet worden ingezet in de gevallen dat er beelden van slachtoffers of personen die hulp behoeven, openbaar worden gemaakt. Aan de seksuele aard van het beeldmateriaal wordt immers niet voldaan.

In het geval dat er sprake is van een verkeersongeluk heeft de politie een extra instrument in handen in de vorm van artikel 5 Wegenverkeerswet. Hierboven werd hier al kort op gewezen. De grondslag van artikel 5 Wegenverkeerswet is echter niet de bescherming van de privacy van het slachtoffer, maar het (mogelijke) gevaar of de hinder die veroorzaakt wordt door de filmende omstanders. Het artikel is dus niet specifiek gericht op het filmen en/of publiceren van gefilmde beelden en is daarmee slechts beperkt inzetbaar. Ook beperkt het zich tot verkeerssituaties waarbij er ook sprake moet zijn van gevaar of hinder als gevolg van het filmen.

Duidelijk is dus dat de (straf)wetgeving op dit moment geen soelaas biedt. Duidelijk is ook dat er wel behoefte bestaat aan een oplossing voor dit zeer onwenselijke gedrag. De voorzitter van de Nederlandse Politie Bond zei in 2018 bijvoorbeeld al dat het filmen door omstanders een bekend verschijnsel is en dat dit door agenten als zeer hinderlijk ervaren kan worden. Tevens vraagt Slachtofferhulp Nederland om wetgeving die het publiceren van beelden van slachtoffers strafbaar stelt ter bescherming van het slachtoffer. Het Rode Kruis kwam, zoals hierboven beschreven, met het initiatief van een bewustwordingscampagne die mensen moet aansporen om niet te filmen, maar te helpen waar mogelijk. Dergelijke organisaties verwoordden de afkeuring en het ongemak dat gevoeld wordt wanneer weer eens blijkt dat omstanders slachtoffers die hulp nodig hebben gefilmd hebben en deze beelden hebben gedeeld.

2.3 Oplossingen zijn denkbaar

Hoewel het in Nederland dus nog niet of amper geregeld is, is men in Duitsland al verder op dit terrein. Daar kennen ze wetgeving die het maken of overdragen van beelden die de hulpeloosheid van een persoon tentoonstelt, strafbaar stelt. Initiatiefnemers hebben zich dan ook laten inspireren door deze wetgeving. Zij hebben hierin een voorbeeld gevonden, in het bijzonder omdat het wetsartikel in Duitsland zo duidelijk gestoeld is op de bescherming van de persoon die in hulpeloze toestand verkeert. Een dergelijke norm- en strafbaarstelling ligt ook in Nederland in de rede. Daarmee komt het niet alleen tegemoet aan een breed gedeeld gevoel in de samenleving, maar dient het ook het recht op privacy van het slachtoffer en de familie en/of nabestaanden.

Met een recente wetswijziging is de reikwijdte van het Duitse artikel uitgebreid zodat het ook geldt voor afgebeelde personen die niet meer in leven zijn. Hier sluiten initiatiefnemers bij aan. Ter aanvulling: De hulpeloosheid van het slachtoffer moet volgens het Bundesgerichtshof herkenbaar en expliciet in beeld zijn gebracht.

De Duitse wet hanteert een systematiek waarbij het filmen of fotograferen *op zichzelf* al strafbaar is en niet pas de publicatie (openbaarmaking) van het beeldmateriaal. Daar hebben initiatiefnemers in voorliggende strafbepaling, om een aantal redenen, niet voor gekozen. Allereerst kan beschikbaar beeldmateriaal onder omstandigheden nuttig zijn. Zo kunnen er delicten mee worden opgelost en/of kunnen aansprakelijkheden duidelijk worden. Bovendien is het nu eenmaal zo dat mensen, geconfronteerd met iets ernstigs, soms bijna als automatische beelden maken, zo gangbaar is dat geworden. Niet omdat men hiermee iets lelijks beoogt, maar bijna als actie omdat het gevoel op kan komen 'iets' te doen, geconfronteerd met een heftige situatie. Gesteld zou kunnen worden dat het grijpen naar de telefoon bij heftige situaties bijkans een reflex is. Of dat dan ook meteen strafbaar zou moeten zijn, is daarom de vraag.

In dit verband kan worden verwezen naar een discussie die in de Tweede Kamer werd gevoerd over artikel 450 Wetboek van Strafrecht. Je bent strafbaar wanneer je iemand die echt hulp nodig heeft niet helpt, terwijl je dat gemakkelijk had kunnen doen zonder zelf in gevaar te komen. In Engeland heeft men hier bewust niet voor gekozen. Daar vond men dat je niet

verplicht kunt worden een ander te helpen. Alleen bij een ‘duty of care’ (bijvoorbeeld een ouder-kind-relatie) kan de plicht zijn ontstaan iemand te redden. Toevallige passanten vallen daar niet onder. Onze strafbepaling werd indertijd, in 1880, ook niet zonder slag of stoot aangenomen. Er werd in de Kamer stevig over gedebatteerd. Donner zei: “Gesteld, dat men zoo hardvochtig ware, dan nog zou ik zeggen, dat dit artikel dien hardvochtige, dien onnensch niet kan bereiken.” Laten we “zulk een onnensch liever overlaten aan de straf van het greintje menselijk dat in hem was overgebleven en aan de verontwaardiging van het publiek.” Een enkel voorbeeld over een kind dat levend uit het water was gehaald maar stierf omdat daarna de deuren ervoor gesloten bleven, werd aangehaald waarna men tot de slotsom kwam dat er bijzonder ‘onbarmhartige individuen’ bestaan. Voor hen moest er een strafbepaling worden gemaakt. Daarmee is het verzuim hulp te verlenen in Nederland strafbaar geworden.

Initiatiefnemers verwijzen naar deze discussie omdat het maken van beelden ook buitengewoon verwerpelijk is. Het blijft echter de gerechtvaardigde vraag of deze verwerpelijkheid ook strafbaar zou moeten zijn. Het is een dilemma. Het bijkomende feit dat beelden soms ook dienstbaar kunnen zijn, heeft initiatiefnemers doen besluiten zich te beperken tot het strafbaar stellen van de openbaarmaking van de beelden. De persoon die de beelden louter maakt, valt daarmee niet onder het bereik van het strafwetboek. Er is daarmee dus voor gekozen “zulk een onnensch” over te laten aan de verontwaardiging van het publiek...

2.4 Inhoud wetsvoorstel

Onderhavig initiatiefwetsvoorstel probeert een oplossing te bieden voor de huidige praktijk waarin iemands recht op persoonlijke levenssfeer wordt overtreden. In het huidige rechtskader is er geen vervolging mogelijk voor deze specifieke inbreuk. Om voldoende handvatten te bieden voor slachtoffers wiens beelden zonder toestemming worden gepubliceerd en voor een duidelijke normstelling jegens filmers van ongelukken, creëert onderhavig wetsvoorstel een nieuw artikel 139i Wetboek van Strafrecht. De strekking van het nieuwe artikel is de strafbaarstelling van het opzettelijk openbaar maken van een afbeelding van iemand die dringend hulp behoeft.

Initiatiefnemers hebben er bewust voor gekozen om het artikel onderdeel te laten zijn van de artikelen die bedoeld zijn ter bescherming van de openbare orde, namelijk de artikelen in Boek II titel V van het Wetboek van Strafrecht. Daarmee is het delict dus een schending van de openbare orde. Eenzelfde keuze werd gemaakt door de minister bij de introductie van het de strafbaarstelling van misbruik van seksueel beeldmateriaal/op wraakporno, die onderdeel is van de wet Herwaardering strafbaarstelling actuele delictsvormen (35 080). Het voorgestelde artikel 139i uit onderhavig initiatiefwetsvoorstel wordt daarmee onderdeel van al bestaande artikelen die betrekking hebben op beeldmateriaal in het Wetboek van Strafrecht (artikelen 139f tot en met 139i Wetboek van Strafrecht).

2.5 Toelichting bestanddelen artikel 139i lid 1 Wetboek van Strafrecht

De voorgestelde delictsommschrijving in artikel 139i, eerste lid, Wetboek van Strafrecht (hierna: Sr) bevat de volgende bestanddelen:

- Opzettelijk
- Een afbeelding
- Van iemand die dringend hulp behoeft
- Openbaar maken.

2.5.1 Opzettelijk

Hiermee wordt tot uitdrukking gebracht dat er sprake dient te zijn van bewuste openbaarmaking. De dader dient willens en wetens openbaar te maken. Onder opzettelijk valt ook voorwaardelijk opzet (de aanmerkelijke kans aanvaarden dat openbaarmaking plaatsvindt). In de praktijk zal het doorgaans zo zijn dat de persoon die de beelden maakt een bewuste handeling heeft verricht waardoor de beelden zijn geopenbaard, zeker wanneer er nog een toelichting bij is geschreven. Voor opnemen en plaatsen zijn verschillende handelingen nodig. Ten overvloede wellicht: De dader hoeft niet geweten of bedoeld te hebben om de wet te overtreden. ‘Boos opzet’, zoals dat wel wordt genoemd, is hierbij niet vereist.

2.5.2 Een afbeelding

Hierbij sluiten initiatiefnemers aan bij de gebruikelijke terminologie in het Wetboek van Strafrecht, zoals te vinden in artikelen 139f Sr en 139h Sr). Onder afbeelding worden alle vormen van beeldmateriaal verstaan, zoals foto’s, videomateriaal en live streamingbeelden. Gezien het steeds normaler is om via snelle videoplatformen live beelden te streamen naar volgers is het van belang dat ook deze publicatie van beelden met dit wetsvoorstel strafbaar gesteld wordt.

2.5.3 Van iemand die dringend hulp heeft

Met dit onderdeel van het artikel wordt de privacy-schendende aard van het delict tot uitdrukking gebracht. Er is sprake van iemand die dringend hulp heeft indien diegene zodanig in een kwetsbare toestand verkeert dat er gevaar bestaat voor leven of gezondheid. De hulpbehoevendheid kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van een aandoening, een (verkeers)ongeval, een misdrijf of een ramp. Het begrip ‘iemand die dringend hulp heeft’ is anders dan het verkeren in ‘hulpeloze’ toestand, waar bijvoorbeeld in artikel 255 Wetboek van Strafrecht over gesproken wordt. Hoewel het begrip ‘hulpeloze toestand’ meer gemeengoed is in het Wetboek van Strafrecht, hebben initiatiefnemers bewust gekozen voor het bestanddeel ‘iemand die dringend hulp heeft’. Van belang is namelijk dat er ook sprake is van een inbreuk op iemands privacy wanneer er gefilmd wordt op het moment dat er al zorg wordt verleend. In het geval dat er al zorg wordt verleend is er waarschijnlijk niet meer sprake van een ‘hulpeloze toestand’ en zou de strafbare aard van de beelden ten tijde van publicatie niet meer gelden. Dat lijkt initiatiefnemers onwenselijk. Ook op het moment dat er hulp wordt verleend bevindt het slachtoffer zich nog steeds in een kwetsbare situatie.

Het Duitse recht kent een soortgelijke strafbepaling over beeldmateriaal van slachtoffers: ‘eine Bildaufnahme, die die Hilflosigkeit einer anderen Person zur Schau stellt’¹. In de Duitse wetgeving wordt het begrip ‘hulpeloosheid’ echter niet verder ingevuld, waarbij de wetgever stelt dat het aan de rechter is om hier verdere invulling aan te geven. Dat achten initiatiefnemers niet wenselijk, en staat mogelijk op gespannen voet met het beginsel van rechtszekerheid. Daarom is ervoor gekozen om aansluiting te vinden bij de bestaande terminologie in het Wetboek van Strafrecht ten aanzien van hulp behoeven, zoals onder meer in artikel 450 Sr is terug te vinden.

2.5.4 Openbaar maken

Hiermee wordt aangesloten bij het openbaar maken in de artikel 139h Wetboek van Strafrecht. Hieronder valt zowel het aan één als aan het meer personen bekend maken. Dit houdt derhalve in dat de dader zich wendt tot het publiek of tot iemand in het publiek. Van de dader moet gezegd kunnen worden dat hij moet hebben willen openbaar maken. In navolging van de antwoorden van de minister van Justitie en Veiligheid in de Nota naar aanleiding van het verslag

¹ Artikel 201a Strafgesetzbuch.

bij wetsvoorstel 35 080 wordt onder ‘het moeten hebben willen openbaar maken’ onder meer gerekend als iemand de afbeelding aan een groep toont. Het enkel tonen van de afbeelding aan één persoon zonder het met deze persoon te delen, zal in beginsel niet gelden als openbaar maken. Dat kan al weer anders zijn wanneer de persoon met de beelden fysiek rondgaat en ze aldus deelt.

2.6 Strafmaat

Wat betreft de strafbedreiging wordt gekozen voor maximaal één jaar gevangenisstraf of een boete van de vierde categorie. Dit is overeenkomstig de strafmaat van artikel 139h lid 1 Wetboek van Strafrecht. Er is niet gekozen voor de hogere strafmaat van artikel 139h lid 2 omdat het openbaar maken van een afbeelding van seksuele aard ‘terwijl hij weet dat die openbaarmaking nadelig voor die persoon kan zijn’, verwijtbaarder wordt geacht. De persoon die beelden van iemand die dringend hulp behoeft deelt, zal dat doorgaans niet doen om het slachtoffer direct te benadelen maar meer vanuit de eigen behoefte aan aandacht.

2.7 Artikel 139i tweede lid Wetboek van Strafrecht

In lid 2 is opgenomen dat, met dezelfde straf wordt gestraft hij die het misdrijf omschreven in het eerste lid in dezelfde omstandigheden pleegt ten aanzien van een overledene. Of het slachtoffer nu nog hulp behoeft of dat de hulp niet (meer) heeft kunnen baten, doet wat de initiatiefnemers niets af aan de privacy schending en het leed dat nabestaanden wordt berokkend. Een parallel kan worden getrokken met de artikelen 270 en 271 Wetboek van Strafrecht (smaadschrift tegen een overledenen of de verspreiding van een voor een overledene smadelijk geschrift). Het beschermde belang is de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van een overledene zelf en de bescherming van de nabestaanden.

2.8 Artikel 139i derde lid Wetboek van Strafrecht

Artikel 139i derde lid Sr bevat een strafuitsluitingsgrond voor degenen die te goeder trouw heeft kunnen aannemen dat het algemeen belang openbaarmaking vereiste. Onder omstandigheden kan publicatie van beeldmateriaal van slachtoffers immers gerechtvaardigd zijn, denk aan journalistieke doeleinden. Hierbij wordt gewezen op het recht op vrije nieuwsgaring dat voortvloeit uit onder andere de artikelen 7 van de Grondwet en artikel 10 van het EVRM. Omdat het beroep van journalist niet duidelijk is afgebakend is er bewust voor gekozen de beroepsgroep niet expliciet op te nemen in het artikel. Ook anderen die niet zozeer als journalist te boek staan, zouden, op grond van het tweede lid van artikel 139i, gerechtvaardigd beelden van slachtoffers kunnen publiceren als het algemeen belang daarmee gediend is.

Met de strafuitsluitingsgrond wordt bereikt dat bij de beslissing of vervolging moet worden ingesteld en bij de beslissing van de rechter of van strafbaarheid sprake is, rekening moet worden gehouden met conflicterende belangen. Aan de ene kant het recht op vrije nieuwsgaring en aan de andere kant het recht op bescherming van de privacy van slachtoffers. Wat betreft de formulering van het tweede lid wordt aangesloten bij de strafuitsluitingsgrond in artikel 139g tweede lid Sr en artikel 273 tweede lid Sr.

3. Verhouding tot hoger recht

Op het moment dat er, zonder toestemming, beelden worden gepubliceerd van iemand die dringend hulp behoeft, is er sprake van een inbreuk op iemands persoonlijke levenssfeer. Artikel 10 eerste lid van de Grondwet en artikel 8 EVRM regelen het recht op de persoonlijke levenssfeer. Uit jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

volgt dat staten een positieve verplichting hebben om burgers te beschermen tegen inbreuken op hun privéleven door medeburgers. Een dergelijke bescherming, wanneer iemand slachtoffer is geworden, ontbreekt momenteel in de huidige wet- en regelgeving. Dat terwijl in de huidige tijd, waar informatie en persoonlijke gegevens zeer gemakkelijk openbaar gemaakt kunnen worden, het des te meer van belang is dat iemands persoonlijke levenssfeer beschermd wordt.

Vaak krijgt de politie te horen van omstanders dat zij mogen filmen omdat zij filmen in de openbare ruimte. Ook wordt er frequent een beroep gedaan op het recht op vrije nieuwsgaring. Het recht op vrije nieuwsgaring of de persvrijheid kan tot een botsing leiden met iemands recht op persoonlijke levenssfeer. In het geval van botsende grondrechten dient er rekening te worden gehouden dat de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer niet te lichtzinnig gerechtvaardigd wordt met een beroep op een algemeen belang. Dat neemt niet weg dat er scenario's denkbaar zijn waarbij het maken en publiceren van afbeeldingen van personen die hulp behoeven het algemeen belang dienen. In dergelijke gevallen zal de rechter, kijkend naar het derde lid van het voorgestelde artikel 139i Wetboek van Strafrecht, oordelen dat de publicatie wel was toegestaan. Het ligt echter niet in de rede dat dit een beroep hierop zal slagen in de gevallen dat iemand de beelden publiceert om zoveel mogelijk 'likes' op Instagram of Facebook te krijgen. Zeker niet wanneer er teksten aan zijn toegevoegd waaruit niet direct blijkt dat het delen een journalistiek doel diende.

4. Uitvoerings- en financiële consequenties

De uitvoerings- en financiële consequenties van dit wetsvoorstel zijn naar verwachting gering. Het heeft geen grote gevolgen voor de werkprocessen van politie, OM en rechtspraak, anders dan dat het een realiteit is dat meer en meer strafbaar handelen naar het internet verplaatst. Vanzelfsprekend moet ook hierop worden gehandhaafd. Denkbaar en wenselijk is wel dat op het moment dat het wetsvoorstel van kracht wordt, er gelijktijdig door het ministerie gestart wordt met een nadere bewustwordingscampagne om mensen verder bewust te maken van de onwenselijkheid en vanaf dat moment ook strafbaarheid van het openbaar maken van beelden van mensen die hulp behoeven.

5. Handhaving

Met de digitalisering van onze samenleving is er vanzelfsprekend een nieuw terrein ontstaan waar, net als in de fysieke wereld, moet worden gehandhaafd. Dat geldt voor vermogensdelicten die vaker via internet plaatsvinden alsook voor zedendelicten en andere misdrijven. Ook onderhavige strafbaarstelling zal moeten worden gehandhaafd om de normstelling te bekrachtigen. Dat zal beslist een uitdaging zijn, maar zeer wel mogelijk, nu het gaat om openbaarmaking (en dus zichtbaarheid). Wraakporno is immers ook strafbaar gesteld en zal dezelfde uitdagingen kennen om tot veroordelingen te komen. De handhavingscapaciteit online zal vanzelfsprekend in balans moeten worden gebracht met de strafbare feiten die online worden gepleegd.

6. Consultatie

[Volgt nog]

II. ARTIKELSGEWIJS

Artikel I

Met dit artikel wordt voorgesteld om in Boek II, Titel V, van het Wetboek van Strafrecht, waarin misdrijven tegen de openbare orde zijn opgenomen, na artikel 139h van het Wetboek van Strafrecht een nieuw artikel 139i in te voegen. Dat artikel voorziet in de strafbaarstelling van het openbaar maken van beeldmateriaal van slachtoffers.

De bestanddelen van de delictsomschrijving zijn reeds uitgebreid toegelicht in paragraaf 2.5 van het algemeen deel van de toelichting. Strafbaar met een gevangenisstraf van één jaar of een boete van de vierde categorie, is degene die opzettelijk een afbeelding openbaar maakt van iemand die dringend hulp behoeft (eerste lid), en degene die onder dezelfde omstandigheden opzettelijk een afbeelding openbaar maakt van een overledene (tweede lid). Voor degene die te goeder trouw heeft kunnen aannemen dat openbaarmaking in het algemeen belang was, voorziet het derde lid in een uitzondering op de strafbaarstelling. Hiermee wordt beoogd een balans te treffen tussen de artikelen 7 Grondwet en 10 EVRM enerzijds, en de privacy van het slachtoffer anderzijds. Zie hierover verder ook de paragrafen 2.8 en 3 van het algemeen deel van de toelichting.

De formulering van (de bestanddelen van) het voorgestelde artikel 139i, zoals ‘afbeelding’, ‘openbaar maken’, ‘hulp behoeven’, sluit – zoals ook toegelicht in paragraaf 2.5 van het algemeen deel van de toelichting – in overwegende mate aan bij de overige bepalingen in Boek II, Titel V.

De strafmaat sluit, zoals toegelicht in paragraaf 2.6 van het algemeen deel van de toelichting, aan bij de strafmaat van artikel 139h, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht. Voor een toelichting op deze keuze zij verder verwezen naar genoemde paragraaf.

Artikel II

Dit artikel voorziet in de inwerkingtreding, die op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip geschiedt.

Van Toorenburg
Kuiken
Van den Berge